

CHAPTER «STATE ADMINISTRATION»

IMPLEMENTATION OF STATE SUPPORT FOR THE PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT OF VETERANS AND THEIR FAMILY MEMBERS AS A PREREQUISITE FOR THE REINTEGRATION OF THIS CATEGORY OF CITIZENS IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF THEIR IDEAS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕІНТЕГРАЦІЇ ДАНОЇ КАТЕГОРІЇ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НИМИ ІДЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Hanna Dyvnych¹

Olena Petryk²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-436-8-8>

Abstract. Effective state management through high-quality legal regulation, development of effective programs and strategies, formation of an effective management apparatus, timely response to changes and new challenges, etc., supports movement in a positive direction in the context of the formation of the general well-being of the country's population. The need for state support for former military personnel, veterans of the ATO/UFO and their family members, who, due to their extremely important contribution to the bright future for the entire people of Ukraine, have an unconditional right to protection for the purpose of promoting their

¹ PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Philology, Chernihiv Polytechnic National University, Ukraine

² PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Criminal Law and Justice, Chernihiv Polytechnic National University, Ukraine

reintegration and new development as individuals, is no exception. Support for professional self-realization, as a component of the difficult process of their resocialization, requires the effective involvement of the state in this issue. Reintegration of the above-mentioned category of citizens through the implementation of social entrepreneurship ideas is an effective mechanism for their professional development.

The purpose of the research is to study the genesis of the formation of an effective mechanism of state support for military personnel, veterans of the ATO/UFO and their family members, to study the positive experience of implementing programs of state stimulation of veteran business in partner countries, to determine promising directions of state participation in the development of a participatory model of social entrepreneurship development, which is seen as a determinant of the reintegration of the aforementioned category of citizens into society.

The research methodology is based on general research methods of theoretical analysis, systematization and generalization of scientific literature on the issue of interest.

In the course of the research, it was noted that there are a number of effective state policies aimed at supporting servicemen, veterans and their family members in the field of professional self-realization and successfully contributing to the reintegration of the veteran community into modern society, which confirms the effectiveness and consistency of the mechanisms of such support for veterans and determines the need to use this positive experience for the implementation of the appropriate state policy in Ukraine.

According to the main directions of protection, various initiatives of state support of the veteran community and promotion of its reintegration into society can be combined into several subtypes: information and research activities, financial, credit and tax support, medical rehabilitation and social adaptation activities, and others. Particular attention is paid to the implementation of mechanisms and means that will help military personnel, veterans of the ATO/UFO and their family members to find employment and reintegrate, in particular through their own business, as well as to the development and adoption of the appropriate legislative basis, which will contribute to: the establishment of special tax conditions to stimulate entrepreneurship; priority involvement of veteran business for

the implementation of scientific, technical and socio-economic programs; development institutes of social lending and other loans; improving the qualifications of personnel for veteran business; simplification of permit procedures for veteran businesses; promotion of works and services of veteran business to foreign markets; attraction of international investments in veteran business projects; stimulating the development of social entrepreneurship; etc.

1. Вступ

Роль держави у забезпеченні функціонування будь-якої з соціально важливих сфер неможливо недооцінити, оскільки саме ефективне управління з боку країни шляхом якісного нормативно-правового врегулювання, розробки дієвих програм і стратегій, формування ефективного апарату управління, своєчасного реагування на зміни й нові виклики, тощо, підтримує рух в позитивному напрямі в контексті формування загального добробуту населення країни.

Задля досягнення поставлених цілей можуть застосовуватися різноманітні обґрунтовані заходи та їх системи. Щодо окремих категорій громадян вони можуть мати певну специфіку реалізації, але головним є те, щоб максимально ефективно сприяти підтриманню достатніх законних прав, свобод, гарантій і можливостей для власників цих благ. Не є виключенням державна підтримка колишніх військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей, які в силу свого надважливого для всього народу України вкладу в світле майбутнє, мають безумовне право на протекцію заради сприяння їх реінтеграції й новому становленню як особистості. Підтримка їх професійної реалізації, як складова непростого процесу їх ресоціалізації, вимагає ефективного включення держави в дане питання. Реінтеграція вищезазваної категорії громадян шляхом упровадження в життя ними ідей соціального підприємництва вбачається нами дієвим механізмом професійного розвитку. І в даному випадку ключові акценти цього процесу знову співзвучні саме з запровадженням дієвої державної підтримки.

Вище окреслені питання є нагальними й вимагають як глибинного дослідження, розробки відповідних механізмів удосконалення та реалізації, так і дієвої протекції з боку держави.

Мета представленою дослідження полягає у вивченні генези формування ефективного механізму державної підтримки військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей, дослідженні позитивного досвіду реалізації програм державного стимулювання ветеранського бізнесу в країнах-партнерах, визначенні перспективних напрямів участі держави у розвитку партисипативної моделі розвитку соціального підприємництва, що вбачається детермінантою реінтеграції вищеназваної категорії громадян в суспільстві.

Методологія дослідження базується на загальнодослідних методах теоретичного аналізу, систематизації та узагальненні наукової літератури з проблеми, що цікавить.

2. Генеза формування ефективного механізму державної підтримки ветеранів та членів їх сімей

Державне сприяння у працевлаштуванні та самозайнятості ветеранів є одним зі стратегічних напрямків соціальної підтримки загалом, адже дозволяє розвивати малий і середній бізнес в Україні, частково зменшуючи навантаження на фінансування соціальної сфери [1, с. 23]. Окрім цього, саме ефективне державне врегулювання питання соціально-професійної самореалізації військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей якісно забезпечує подальший розвиток інституту соціального підприємництва, синергію його ключових стейкхолдерів і сприяє успішній реінтеграції даної категорії громадян у суспільство.

Формування ефективного механізму державної підтримки тієї чи іншої категорії населення – процес надскладний, оскільки вимагає активної взаємодії ключових органів й інституцій, що забезпечують розвиток тієї чи іншої сфери. Державна підтримка передбачає формування програм, у яких визначається механізм цієї протекції. Так, у сфері розвитку малого і середнього підприємництва програми державної підтримки розробляються та впроваджуються спеціально уповноваженим органом із залученням інших центральних органів виконавчої влади та громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва. Державні програми підтримки затверджуються Кабінетом Міністрів України в установленому законом порядку [2, п. 2 ст. 12].

Свою чергою, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що під час формування програм, у яких визначається механізми державної протекції та розвитку тієї чи іншої сфери, недефективним є аналіз передового інноваційного досвіду державної підтримки в інших економічно-розвинених країнах, де існують власні інструменти та стратегії вирішення конкретного соціально важливого питання, які є показовими для наслідування, у тому числі щодо заохочення ветеранів у сферах їх працевлаштування та підприємництва, зокрема й шляхом реалізації ідей соціального підприємництва.

Цим зумовлена необхідність провести аналіз досвіду державної підтримки військовослужбовців, ветеранів і членів їх сімей у сфері професійної самореалізації як передумови їхньої подальшої реінтеграції в таких країнах, як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Канада, Австралія та Хорватія, і, в подальшому, визначити перспективні напрями участі держави у генезі партисипативної моделі розвитку соціального підприємництва, що є детермінантою реінтеграції вищезазначеної категорії громадян в суспільство.

3. Досвід партнерських країн щодо провадження державної підтримки професійної самореалізації ветеранів і членів їх сімей

Досвід Сполучених Штатів Америки. Аналізуючи успіх державної підтримки ветеранського бізнесу в США, можна говорити про те, що попит був сформований завдяки державній протекції, яка сприяла запровадженню ряду програм і практик, що виступили реальною дією пропозицією для ветеранської спільноти. Запровадження передумов для створення ветеранського бізнесу, ініційовані у 80-90-х, програми надання позик і спеціального пільгового кредитування було успішно прийнято ветеранською спільною й американським суспільством у цілому. Подальший розвиток цієї ініціативи зумовив необхідність конкретики з боку впливу країни й створення окремої державної інституції – Управління ветеранського бізнесу та цілої мережі локальних центрів.

Державна підтримка потреб соціально вразливих категорій громадян у сприянні працевлаштуванню в США є достатньо комплексною. Так, зокрема функціонує Департамент праці (The Department of Labor),

який забезпечує дотримання трудового законодавства та гарантій прав працівників на справедливі, безпечні та здорові умови праці, в тому числі мінімальну погодинну заробітну плату та оплату понаднормових, захист від дискримінації при працевлаштуванні та страхування на випадок безробіття. При Департаменті праці діє Служба працевлаштування та навчання ветеранів (VETS), що надає послуги ветеранам і військовослужбовцям Америки, які підлягають звільненню зі служби, готує їх до майбутньої кар'єри, надаючи ресурси та безцінний досвід із сучасних технік пошуку роботи й працевлаштування, а також захищає їхнє право на працевлаштування, як спосіб соціально-професійної самореалізації. Саме через Програму державних грантів «Робочі місця для ветеранів» (Jobs for Veterans State Grants Program) дана служба пропонує послуги з навчання та працевлаштування ветеранам, які мають на це право [3].

За цією програмою кошти виділяються державним агентствам із працевлаштування відповідно до кількості ветеранів, які шукають роботу в конкретному штаті. Також VETS приймає скарги та здійснює розслідування порушень Закону про право на працевлаштування та зайнятість військовослужбовців Збройних сил США, який захищає право на працю та забезпечує реалізацію державної політики сприяння працевлаштуванню ветеранів, резервістів і членів Національної гвардії після закінчення строкової служби, а також забороняє дискримінацію при працевлаштуванні через колишні, теперішні чи майбутні військові обов'язки [1, с. 24].

Із метою вивчення потреб ветеранів у сприянні їхньому працевлаштуванню та, відповідно, необхідному додатковому навчанні, а також допомоги в їхній подальшій реінтеграції в суспільстві при Департаменті заснований Консультативний комітет з питань працевлаштування, навчання та взаємодії ветеранів із роботодавцями, який також визначає, чи в достатніх обсягах наявні програми, практики та заходи, запроваджені Департаментом праці США, задовольняють потреби ветеранської спільноти. Даний комітет надає допомогу Мінпраці у навчанні ветеранів, сприянні їх працевлаштуванню, організації співпраці з роботодавцями, зокрема з урахуванням переваг працевлаштування саме представників ветеранської спільноти, які часто є дуже амбітними та цілеспрямованими, але ще не знайшли в собі силу духу для

започаткування власної справи, а також надає відповідні рекомендації, необхідні для реалізації вище поставлених задач [4].

Вагома кількість програм державної підтримки у США виникли завдяки попередній реалізації одного з основних механізмів державного управління – нормативно-правового врегулювання. Однією з запроваджених відповідним Законом у 2013 році успішних практик є Програма Boots to Business (B2B) – підприємницька освітня та навчальна програма від Управління у справах малого бізнесу (Small Business Administration, SBA), що реалізовується в межах Програми допомоги переходу (Transition Assistance Program) від Міноборони Сполучених Штатів Америки [5]. Завдяки реалізації Програми B2B було успішно підготовлено понад 165 000 осіб із числа військовослужбовців, ветеранів, військовослужбовців Національної гвардії та резерву, а також подружжя військових.

Також є приклад не менш успішної програми, що заснована для підтримки розвитку саме підприємництва, – Програма від Управління у справах малого бізнесу – Veterans Business Outreach Center (VBOC). Серед послуг з протекції за даною програмою – супровід у бізнес-навчанні, консультації та рекомендації від партнерів проєкту для перехідних військовослужбовців, ветеранів, військовослужбовців Національної гвардії та резерву, а також членів подружжя військових, які зацікавлені в відкритті або розвитку власного малого або середнього бізнесу [6].

Позитивним відгуком також користується ініціатива «National Veterans Small Business Week», яка створена з метою об'єднання спільноти ветеранів, які є підприємцями, і створює умови для обміну досвідом, ідеями та новаціями в бізнесі, зосереджуючись на висвітленні різних аспектів підприємницької діяльності для досвідчених власників малого бізнесу й підприємців ветеранської спільноти в гібридних, особистих та віртуальних форматах, які є безкоштовними та відкритими для публіки. Теми включають допомогу в переході, навчання підприємству, державні контракти, допомогу в разі стихійних лих, доступ до капітальних ресурсів та інші.

Дуже велике коло партнерів залучено до участі в даній ініціативі, чим зумовлене створення розгалуженої партнерської мережі, завдяки яким організуються заходи по всій країні та відбувається обмін корисною інформацією про ресурси, доступні для підприємців-вете-

ранів. Її партнери відзначають величезний потенціал і стійкість спільноти ветеранів у цілому [7].

Досвід Великої Британії. Цікавим є досвід державної підтримки в Сполученому Королівстві для категорії громадян, яку ми досліджуємо. Наприклад, при закінченні військової служби та переході до цивільної кар'єри, Міністерство оборони Британії фінансує програму допомоги у працевлаштуванні ветеранів, співпрацюючи з неурядовими партнерами, яка відома як Кар'єрне Перехідне Партнерство (Career Transition Partnership). У рамках співпраці з Міністерством оборони неурядовий партнер пропонує якісні та безкоштовні послуги з підбору персоналу й підтримує тих, хто залишає Збройні Сили, протягом двох років після звільнення. Це сприяє налагодженню партнерства на взаємовигідних умовах ветеранів із роботодавцями, які розуміють переваги використання їх талантів, навичок і досвіду для власної компанії. Для багатьох колишніх військових, відкриття власного бізнесу стає невід'ємною частиною процесу переходу до звичного цивільного життя [8].

Також активного розвитку зазнала Федерація малого бізнесу «A Force for Business». У її звіті за 2019 рік зазначається, що близько 340 000 малих підприємств, які належали колишніми військовими, складають 6% від загальної кількості малих підприємств у Великій Британії. А також у звіті відображено чотири найпопулярніші сектори для створення власного бізнесу військових, які залишили службу: виробництво (18%); оптова, роздрібна торгівля та ремонт (12%); професійна, науково-технічна сфера (12%); будівництво (10%) [9].

Досвід Канади. Коли йдеться про досвід Канади, важливо відзначити, що зі збройних сил Канади щороку звільняється близько 5 000 осіб. У середньому їх вік складає 41 рік, вони досить молоді й мають багато рис, таких як дисциплінованість і стійкість, які є необхідними для успішного ведення бізнесу. Тому потреба у програмах розвитку ветеранського бізнесу є стратегічно важливою для Канади, особливо з огляду на успішний досвід США.

Так, Канадська програма фінансування малого бізнесу (Canada Small Business Financing Program) є прикладом такої ініціативи, яка пропонує стартові можливості для відкриття малого бізнесу ветеранами. Скористатись такою можливістю та взяти участь можуть малі підприємства та стартапи, що працюють на комерційній основі й

мають валовий річний дохід не більше \$10 млн. Програма запроваджує надання кредитних коштів банком, а реєстрація кредиту здійснюється у Міністерстві інновацій, науки та економічного розвитку Канади. Підприємства мають можливість взяти в борг до 1 мільйона доларів США на фінансування таких об'єктів: земля; будівлі, що використовуються в комерційних цілях; комерційні транспортні засоби, машини та обладнання; витрати на купівлю франшизи програмного забезпечення та комп'ютерного обладнання; інше.

Ще одним значущим засобом підтримки розвитку ветеранського бізнесу у Канаді є надання менторських послуг і програм перекваліфікації ветеранів. Так, наприклад, програма перекваліфікації військових навичок «Легіон» створена для сприяння пошуку нових можливостей та швидкому прогресу цивільної кар'єри колишніх і нинішніх військовослужбовців запасу та регулярних збройних сил Канади. Це здійснюється шляхом використання тристороннього підходу:

- оцінка рівня освіти (після перевірки рівня знань і навичок ветерану можуть бути надані або, навпаки, заблоковані кредити для навчання на різноманітних програмах із подальшим отриманням сертифікатів, дипломів і наукових ступенів);

- підприємницьке навчання (кожного року ветерани-підприємці мають можливість відвідати «Лігво левів Легіону», де їм надається можливість ознайомитися з сучасними найкращими бізнес-практиками та здобути індивідуальне наставництво для створення бізнес-плану. Учасники мають можливість після завершення серії семінарів презентувати свій бізнес-план перед суддівською колегією та отримати інвестиції);

- допомога у пошуку роботи (експертна допомога доступна для розвитку професійних навичок у ветеранів і пошуку відповідної ролі на цивільному ринку праці у сфері, яка є цікавою).

Гідною також є ініціатива «Coding for Veterans» – це спеціально розроблений навчальний інтенсивний курс, який надається канадським військовим ветеранам із метою удосконалення навичок, необхідних в галузі комп'ютерного кодування, кібербезпеки або аналізу даних на початковому етапі розвитку кар'єри. Заняття можуть проводитись офлайн або онлайн, а програми доступні для всіх рівнів кваліфікації та досвіду [10].

Також Канадською благодійною організацією Prince's Charities спільно з Futurpreneur у 2013 році створено програму «Операція «Підприємець», яка надає колишнім військовослужбовцям допомогу, необхідну для започаткування власного бізнесу. Програма пропонує:

- безкоштовні одноденні семінари для аналізу та вивчення основ підприємництва, що розроблені спеціально для військовослужбовців, які звільняються з лав Збройних Сил, включаючи способи перенесення військових навичок на власний бізнес;

- тижневий інтенсивний тренувальний табір для вивчення основ бізнесу та спілкування з іншими військовослужбовцями, які мають підприємницькі навички.

Futurpreneur також надає доступ до фінансування у розмірі до 45 000 доларів США та можливість взяти участь у програмі наставництва, яка допоможе запустити бізнес.

Окрім цього, канадськими Міністерством у справах ветеранів спільно з Міністерством національної оборони у 2020 році було оголошено про запровадження програми «Підприємець» з подальшим її фінансування через Фонд добробуту ветеранів і сімей. Протягом трьох років Програма ветеранської підтримки «Підприємець» отримувала 390 тис. доларів США на всій розвиток, вивчення можливостей самозайнятості та розширення переліку своїх тренінг-курсів і програм онлайн-навчання для ветеранів й членів їхніх родин.

Для підтримки досліджень, ініціатив і проєктів уряд Канади також надає гранти, депозитну підтримку, субсидії приватним, державним й академічним організаціям (за затвердженим списком), які провадять діяльність із метою допомоги в забезпеченні та/або покращенні добробуту ветеранської спільноти. У 2018 та 2019 роках Міністерство у справах ветеранів Канади профінансувало 43 подібних проєкти, що спрямовані на покращення добробуту ветеранів та їхніх родин у цілому [11].

Досвід Австралії. Починаючи з 2017 року Силами Оборони та Міністерством оборони Австралії запроваджено активне оновлення державної політики в контексті реінтеграції ветеранів заради їх комфортного переходу до цивільного життя. Реалізація необхідних заходів щодо суб'єктів їх отримання починається ще до звільнення військовослужбовців і ветеранів із військової служби та характеризується системністю й стабільністю їх підтримки. Саме, за протекції Міністер-

ства оборони Австралії впроваджено Програму переходу Сил Оборони [12], що включає в себе загальні програми, доступні для всіх військовослужбовців, які здійснюють перехід, і цільові програми для тих, хто перебуває у групі підвищеного ризику. До загальних програм входять:

– Перехідний коучинг. До усіх учасників програм, які перебувають в процесі переходу, прикріплюється тренер з переходу Сил Оборони Австралії, який працює з учасниками для того, щоб встановити цілі військовослужбовців після переходу на основі їхніх унікальних навичок, інтересів і прагнень та розробити плани для досягнення цих цілей.

– Семінари з підготовки до пошуку роботи. Усі члени ADF та їхні партнери можуть відвідувати семінари з підготовки до пошуку роботи в будь-який час під час служби та протягом 24 місяців після звільнення.

– Навчання. Фінансування в розмірі до 5320 доларів США доступне для здобуття освіти та навчання з метою працевлаштування після перехідного періоду.

– Фінансові консультації. До 1000 доларів США надається на професійні фінансові консультації, щоб допомогти членам ADF та їхнім родинам спланувати свій бюджет та бути економічно захищеними.

– Телефонний дзвінок та опитування після переходу. Забезпечується підтримка контакту з нещодавно переведеними членами протягом 24 місяців після переходу. Це дає можливість колишнім учасникам отримати доступ до подальшої підтримки, якщо відбулися зміни в їхніх цілях переходу або обставинах після переходу.

– Підтверджена відсутність. Міністерство захисту надає членам ADF до 23 днів відпустки для участі в погоджених заходах, пов'язаних з перехідним періодом, наприклад для відвідування співбесід та інші заходи.

Також є спеціальні програми. Однією з них є Програма сприяння працевлаштуванню партнерів, яка надає партнерам ветеранів, у тому числі партнерам ветеранів, які проходять перехід у зв'язку зі станом здоров'я, послуги з працевлаштування та підтримку з витратами на професійну перекваліфікацію [1, с. 26–27].

Досвід Хорватії. Уряд Хорватії у 2004 році зробив значний внесок у створення освітнього фундаменту для розвитку ветеранських кооперативів, запровадивши «Програму професійного навчання та працевлаштування для хорватських ветеранів і дітей загиблих, ув'язнених або зниклих безвісти». Далі з початку 2015 року уряд країни ще активніше

почав сприяти створенню та розвитку бізнесу ветеранів у межах соціально-трудова кооперативів. Так, із моменту початку впровадження заходів для розвитку хорватських кооперативів, їхня кількість зросла з 10, які були зареєстровані у 2004 році, до понад 550 кооперативів, зареєстрованих у 2014 році.

Узагальнення результатів питомої ваги досліджень діяльності ветеранських кооперативів дали підстави зробити висновки, що більшість із них реалізують себе у традиційному рослинництві та/або займаються виробництвом харчових продуктів. Приватний капітал та комерційні кредити виступають основним джерелом фінансування. На думку ветеранів Хорватії, кооперативи мають кращу конкурентоспроможність і менший бізнес-ризик ніж індивідуальні підприємства. Кооперативи ветеранів фактично можна вважати соціальними підприємствами, головними для яких є соціальна корисність бізнесу, що досягається, зокрема, і за допомогою стратегії прибутковості. Ветерани-підприємці, які об'єдналися в кооперативи, мають великий вплив на економіку Хорватії. Для більш ніж третини всіх зареєстрованих кооперативів у Республіці Хорватія характерним є те, що вони являються об'єднанням хорватських ветеранів [13].

Найбільшу нішу протекції ветеранів-підприємців Хорватії займає державна підтримка грантового фінансування підприємництва. Державні кошти виділяються на: започаткування самостійної підприємницької діяльності; створення ветеранських кооперативів; розширення підприємницької діяльності; збереження ветеранського бізнесу; тощо.

Існує низка програм фінансування, що розраховані як на хорватів, хорватських ветеранів, так і на іноземних підприємців, зокрема такі як:

1. ESIF «Мікроінвестиційна позика», ESIF – означає «Європейські структурні й інвестиційні фонди», тобто фінансування відбувається з боку Європейського фонду регіонального розвитку. Цілі цієї позики: розвиток ремесел і товариств з обмеженою відповідальністю, модернізація та розширення існуючих підприємств, збереження наявних та збільшення кількості нових робочих місць. Визначені межі фінансування в валютному еквіваленті.

2. Підтримка сталого розвитку самозайнятості людей з обмеженими можливостями. Фінансова підтримка доступна для людей з обмеженими можливостями, які зареєстровані в Реєстрі осіб з обмеженими можливостями. Це заохочення призначене для:

- діючих підприємств малого, середнього та великого бізнесу, на яких працюють люди з інвалідністю;
- осіб з інвалідністю, які не мають зареєстрованого бізнесу, але хочуть його відкрити;
- окремих осіб з інвалідністю, які не мають зареєстрованого бізнесу, але бажають працевлаштуватись в інтеграційних майстернях та захисних майстернях на підприємствах малого, середнього та великого бізнесу.

Фінансування включає: субсидовану зарплату (розмір субсидії залежить від професійного діагнозу працівника та становить від 10% до 70% мінімальної зарплати); співфінансування витрат на навчання; співфінансування витрат на адаптацію до робочого місця; компенсація обов'язкового медичного страхування тощо.

3. Самозайнятість безробітних хорватських ветеранів 2022 (Samozapošljavanje nezaposlenih hrvatskih branitelja 2022). Метою цього державного заходу є відкриття нових робочих місць для цієї цільової аудиторії шляхом надання субсидії на самозайнятість. Фінансова підтримка призначена для:

- безробітних ветеранів Війни за незалежність Хорватії;
 - безробітних дітей померлих ветеранів Війни за незалежність Хорватії;
 - безробітних дітей добровольців Війни за незалежність Хорватії;
 - безробітних дітей інвалідів війни за незалежність Хорватії
- [14; 1, с. 27–28].

4. Висновки

Як бачимо, в багатьох успішних країнах мають місце ефективні державні політики та громадські практики, що спрямовані на підтримку військовослужбовців, ветеранів і членів їх сімей у сфері професійної самореалізації й успішно сприяють реінтеграції ветеранської спільноти у сучасне суспільство. Досліджувані вище закордонні практики державної підтримки даної категорії громадян є важливими для детального вивчення та наслідування, оскільки саме з цими, серед ряду інших, країнами Україна взаємопов'язана існуючим стратегічним партнерством, а багаторічний досвід упровадження та реалізації соціальної політики задля забезпечення потреб ветеранів у даних країнах і високі статистичні показники їх якості свідчать про ефективність та послідовність механізмів підтримки ветеранів.

Для України досвід вищезгаданих країн є показовим для орієнтації при розробці власної стратегії сприяння ресоціалізації ветеранів, адже включає в себе роботу з ветеранами різних поколінь, застосування різноманітних підходів і охоплення масштабних напрямів як фінансової, так і інформаційної підтримки ветеранів [1, с. 29].

Специфікою державної підтримки та всіх заходів, що організуються з метою її успішної реалізації, є те, що все має запроваджуватися з урахуванням особливого досвіду ветеранів та бути спрямованим на створення комфортних умов для зростання ветеранів у цивільному житті.

За основними напрямками протекції різноманітні ініціативи державної підтримки ветеранської спільноти та сприяння її реінтеграції в суспільстві можна об'єднати в декілька підвидів: інформаційно-дослідницька діяльність, фінансово-кредитна та податкова підтримка, медико-реабілітаційна й соціально-адаптаційна діяльність та інші. Кожен із цих напрямів заслуговує на детальне вивчення та реалізацію в реальних програмах державної підтримки соціально вразливих категорій населення, проте в межах даного дослідження важливим є саме професійної самореалізація, у тому числі через реалізацію ідей соціального підприємництва, що є складовою соціально-адаптаційної діяльності держави та її компетентних інституцій. Також у даному контексті особлива увага має приділятися соціальному супроводу ветеранів, який забезпечується частково силами громадянського суспільства, а частково силами влади на локальному рівні.

Упровадження механізмів і засобів, які допоможуть військовослужбовцям, ветеранам АТО/ООС та членам їх сімей працевлаштуватися та реінтегруватися, зокрема через власний бізнес, розробка та прийняття необхідного законодавчого підґрунтя, зокрема Закону України «Про ветеранське підприємництво», сприятиме: становленню особливих податкових умов для стимулювання підприємництва; пріоритетному залученню ветеранського бізнесу для виконання науково-технічних та соціально-економічних програм; розвитку інститутів соціального кредитування та інших позик; підвищенню кваліфікації кадрів для ветеранського бізнесу; спрощенню дозвільних процедур для ветеранського бізнесу; просуванню робіт, послуг ветеранського бізнесу на зовнішні ринки; залученню міжнародних інвестицій у ветеранські бізнес-проекти; стимулюванню розвитку соціального підпри-

смицтва; тощо. Своєю чергою, кожен із цих аспектів вимагає свого конкретного механізму впровадження та реалізації, що, відповідно, може бути предметом подальших розробок у даному напрямку.

Список літератури:

1. Потреби ветеранів 2023. Дослідження Українського ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів у партнерстві із соціологічною групою «Рейтинг», січень-квітень 2023 року. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf (дата звернення: 04.02.2024).

2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 04.02.2024).

3. US Department of Labor – Veterans' Employment and Training Service / Indiana Department of Veterans Affairs. URL: <https://www.in.gov/dva/veterans-services/us-department-of-labor-veterans-employment-and-training-service> (дата звернення: 04.02.2024).

4. Veterans' Employment and Training Service. *US Department of Labor*. URL: <https://www.dol.gov/agencies/vets/about/advisorycommittee> (дата звернення: 04.02.2024).

5. Boots to Business. *U.S. Small Business Administration*. URL: <https://www.sba.gov/sba-learning-platform/boots-business> (дата звернення: 04.02.2024).

6. Veterans Business Outreach Center (VBOC) program. *U.S. Small Business Administration*. URL: <https://www.sba.gov/local-assistance/resource-partners/veterans-business-outreach-center-vboc-program> (дата звернення: 04.02.2024).

7. Supporting the goals and ideals of «National Veterans Small Business Week». *117th Congress*. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-resolution/1453?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Veterans%27+Business%22%2C%22Veterans%27%22%2C%22Business%22%5D%7D&s=1&r=24> (дата звернення: 04.02.2024).

8. Veterans Factsheet 2020. *The Office for Veterans' Affairs*. 2020. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/874821/6.6409_CO_Armed-Forces_Veterans-Factsheet_v9_web.pdf (дата звернення: 04.02.2024).

9. What Support is Available for Military Veterans Starting a Business? URL: <https://www.companydebt.com/what-support-is-available-for-military-veterans-starting-a-business> (дата звернення: 04.02.2024).

10. Support for Military Veterans Starting a Business in Canada. *Company Debt*. URL: <https://www.companydebt.com/support-for-military-veterans-starting-a-business-in-canada> (дата звернення: 04.02.2024).

11. Support for Canadian Forces Entrepreneurs and Veterans. *Small Business BC*. URL: <https://smallbusinessbc.ca/article/support-canadian-forces-entrepreneurs-and-veterans> (дата звернення: 04.02.2024).

12. The Defence Force Transition Program (DFTP). URL: <https://www.defence.gov.au/adf-members-families/transition/coaching-and-support/defence-force-transition-program> (дата звернення: 04.02.2024).

13. War veteran entrepreneurship: veterans' cooperatives in Croatia. *Proceedings of the 6th International Conference «An Enterprise Odyssey: Corporate governance and public policy – path to sustainable future»*. 2012. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/612450.Peorda_Gregov_Vrhovski_2012-_Weterans_entrepreneurship.pdf (дата звернення: 04.02.2024).

14. Government grants and loans for entrepreneurs in Croatia: Guide for 2023. *Expat in Croatia*. 2023. URL: <https://www.expaticroatia.com/government-grants-loans-entrepreneurs> (дата звернення: 04.02.2024).

References:

1. Potreby veteraniv 2023. Doslidzhennia Ukrainkoho veteranskoho fondu Ministerstva u spravakh veteraniv u partnerstvi iz sotsiologichnoiu hrupoiu "Reitynh", sichen-kviten 2023 roku [The needs of veterans 2023. Research by the Ukrainian Veterans Fund of the Ministry of Veterans Affairs in partnership with the sociological group "Rating", January-April 2023]. Available at: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf (accessed February 04, 2024).

2. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [On the development and state support of small and medium-sized enterprises in Ukraine], Law of Ukraine № 4618-VI (dated March 22, 2012). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (accessed February 04, 2024).

3. Indiana Department of Veterans Affairs (n.d.). US Department of Labor – Veterans' Employment and Training Service. Available at: <https://www.in.gov/dva/veterans-services/us-department-of-labor-veterans-employment-and-training-service> (accessed February 04, 2024).

4. US Department of Labor (n.d.). Veterans' Employment and Training Service. Available at: <https://www.dol.gov/agencies/vets/about/advisorycommittee> (accessed February 04, 2024).

5. U.S. Small Business Administration (n.d.). Boots to Business. Available at: <https://www.sba.gov/sba-learning-platform/boots-business> (accessed February 04, 2024).

6. U.S. Small Business Administration (n.d.). Veterans Business Outreach Center (VBOC) program. Available at: <https://www.sba.gov/local-assistance/resource-partners/veterans-business-outreach-center-vboc-program> (accessed February 04, 2024).

7. Supporting the goals and ideals of "National Veterans Small Business Week". *117th Congress*. Available at: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-resolution/1453?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Veterans%27+Business%22%2C%22Veterans%27%22%2C%22Business%22%5D%7D&s=1&r=24> (accessed February 04, 2024).

Chapter «State administration»

8. The Office for Veterans' Affairs (2020). Veterans Factsheet 2020. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/874821/6.6409_CO_Armed-Forces_Veterans-Factsheet_v9_web.pdf (accessed February 04, 2024).

9. What Support is Available for Military Veterans Starting a Business? (n.d.). Available at: <https://www.companydebt.com/what-support-is-available-for-military-veterans-starting-a-business> (accessed February 04, 2024).

10. Company Debt (n.d.). Support for Military Veterans Starting a Business in Canada. Available at: <https://www.companydebt.com/support-for-military-veterans-starting-a-business-in-canada> (accessed February 04, 2024).

11. Small Business BC (n.d.). Support for Canadian Forces Entrepreneurs and Veterans. Available at: <https://smallbusinessbc.ca/article/support-canadian-forces-entrepreneurs-and-veterans> (accessed February 04, 2024).

12. The Defence Force Transition Program (DFTP) (n.d.). Available at: <https://www.defence.gov.au/adf-members-families/transition/coaching-and-support/defence-force-transition-program> (accessed February 04, 2024).

13. War veteran entrepreneurship: veterans' cooperatives in Croatia (2012). *Proceedings of the 6th International Conference "An Enterprise Odyssey: Corporate governance and public policy – path to sustainable future"*. Available at: https://bib.irb.hr/datoteka/612450.Peorda_Gregov_Vrhovski_2012-_Weterans_entrepreneurship.pdf (accessed February 04, 2024).

14. Expat in Croatia (2023). Government grants and loans for entrepreneurs in Croatia: Guide for 2023. Available at: <https://www.expatincroatia.com/government-grants-loans-entrepreneurs> (accessed February 04, 2024).